
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

УДК 338.439.64:633.1

О. Т. ГРЕХОВА-БЕЙГУЛ, В. В. ЛАГОДІЄНКО

м. Миколаїв

НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕРНОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Проаналізовано основи державної підтримки аграрного сектора України. Розглянуто роль держави у формуванні розвитку зернового ринку та визначено основні напрями державного регулювання галузі.

Ключові слова: державна підтримка, аграрний сектор, субсидії, зерновий ринок, продовольча безпека.

Постановка проблеми. Аграрний сектор представляє собою важливу ланку економіки будь-якої країни. Від його розвитку залежить забезпечення населення продовольством, а галузей промисловості – сировиною.

В умовах невинного зростання населення планети загострюється проблема світової продовольчої безпеки. Це вимагає від аграрного сектора більш ефективного використання ресурсного потенціалу з метою вирішення проблеми голоду у світі. Вважається, що ринки сільськогосподарської продукції є найменш прогнозованими і схильними до впливу природно-кліматичних чинників.

Економічна криза в аграрному секторі, підвищення світових цін на продовольство, збільшення кількості стихійних лих, які відбуваються останніми роками, не можуть не позначитись на проблемі продовольчої безпеки. Очікуване стрімке зростання населення планети у країнах Азії та Африки привертає увагу до значущості вищеназваної проблеми. Її розв'язання полягає у створенні надійного сталого продовольчого ринку, вирішальну роль у якому відіграє зерновий ринок.

На зерновому ринку України останніми роками спостерігався ряд негативних тенденцій, таких як різкі коливання обсягів виробництва, надмірна залежність внутрішніх цін

від світових, руйнація інтеграційних зв'язків між структурними елементами агропромислового комплексу (АПК). Відмова від державної підтримки агропромислового комплексу призвела до втрати керованості процесами функціонування як в цілому АПК, так і в зерновому господарстві. Зернопродуктовий підкомплекс є важливою підсистемою АПК, який визначає рівень продовольчої безпеки України і повинен бути визнаним пріоритетним напрямом державного регулювання і стратегічного розвитку. Саме тому відновлення системи державного регулювання виступає необхідною умовою відродження зернового ринку та забезпечення його стійкого функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема державного регулювання аграрного виробництва аналізується у працях таких науковців як: В.Г. Андрійчук, В.І. Бойка, Ю.П. Воскобійника, П.І. Гайдуцького, С.М. Кваші, О.М. Могильного, П.Т. Саблука, О.М. Шпичака, О.Г. Шпикуляка. Вчені звертають увагу на необхідність державної підтримки аграрної сфери, пропонують заходи її удосконалення. Однак існуючі проблеми в аграрному секторі України вимагають подальших досліджень у цьому напрямі.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження питання необхідності держав-

ного регулювання ринку зерна враховуючи його стратегічну важливість та надання пропозицій щодо підвищення ефективності державної підтримки у забезпеченні сталого розвитку аграрного сектору економіки.

Виклад основного матеріалу. Останніми роками світ зіштовхнувся з глобальною продовольчою проблемою. За даними Цільової групи із забезпечення продовольчої безпеки В-20, сім мільярдів людей живуть на Землі, і населення зростає на 77 млн. щороку. Це країна розміру Індонезії кожні три роки. Серед цього швидкого зростання населення понад 850 млн. людей голодують. Ще один мільярд населення не отримує достатньої кількості поживних речовин у своєму харчовому раціоні.

Щоб вирішити проблему нестачі продовольства, глобальне виробництво його повинно збільшитись на 70% до 2050 року. Однак ресурси планети під загрозою виснаження. Зміни клімату можуть знизити врожайність більш ніж на 20% у країнах, що розвиваються [1].

Британське видання The Guardian опублікувало дані досліджень групи з 60 вчених світу, які підтверджують прогнози Американської національної служби клімату про стійкий негативний вплив змін клімату, потепління, посухи, різкої зміни погоди на результати розвитку аграрних секторів США, Канади, Російської Федерації, України, Австралії. Вчені звертають увагу на проблеми з урожаєм зернових в Україні, Австралії, США, коли у 2010 році негативні наслідки кліматичних змін призвели до втрати майже 20% урожаю пшениці в Україні, до 14% врожаю зернових у Канаді, до 9% врожаю у США. Керівники продовольчої програми ООН вказують, що світ вступив у незворотню фазу «невпевненості та небезпечного впливу клімату на аграрний сектор, що веде до зростання цін на продовольство та підвищує вразливість бідного населення землі до голоду» [2].

Саме тому на державу покладені обов'язки регулятора аграрної сфери взагалі і зернового виробництва, як елемента в механізмі виходу АПК із стану кризи, зокрема. Державі належить головна роль у забезпеченні конкурентоспроможності країни та її економічної

безпеки. Державна підтримка сприймається багатьма країнами як економічна необхідність. За даними, які наводить М.Ю. Коденська, високою є підтримка державою фермерів у доходах фермерських господарств – в Ісландії (47%), Кореї та Японії (50%), Швейцарії (56%), Норвегії (60%) [3].

Державна підтримка представляє собою дії держави, направлені на стабільний розвиток сільськогосподарського виробництва, забезпечення продовольчої безпеки, конкурентоспроможності аграрного сектору. Враховуючи складний соціально-економічний стан сільського господарства країни з метою подолання тривалої системної кризи Верховною Радою України було прийнято ряд законів і нормативно-правових актів.

Згідно Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» (2004 р.) держава має стимулювати виробництво сільськогосподарської продукції, розвивати аграрний ринок та забезпечувати продовольчу безпеку. З метою забезпечення цінової стабільності держава проводить: товарні інтервенції – продаж сільськогосподарської продукції при зростанні цін на ринку понад максимальний рівень; фінансові інтервенції – придбання сільськогосподарської продукції при падінні споживчих цін на ринку нижчих лінійного рівня. Також держава здійснює цінове регулювання шляхом застосування мінімальної та максимальної закупівельної ціни. Мінімальна закупівельна ціна встановлюється на рівні, що унеможлиблює середньостатистичну збитковість виробництва. Максимальна закупівельна ціна встановлюється на рівні, що унеможлиблює зріст індексу цін виробників понад загальний індекс споживчих цін [4].

На даному етапі розвитку держава не відіграє роль стимулятора зерновиробництва. На заваді цьому стоїть в першу чергу недосконалість законодавчої бази, переважання прямих форм державної підтримки сільськогосподарських виробників над непрямими. Так, державну підтримку у вигляді дотацій цін на техніку, мінеральні добрива, дизельне паливо не можна вважати задовільною, оскільки виробники продукції або не отримують дотацій і субсидій у зв'язку із браком коштів,

або отримують їх із запізненням. Так само закупівлі і продаж продовольства за встановленими цінами відбуваються із запізненням і не впливають на кон'юнктуру ринку.

В умовах ринкової економіки повинні переважати непрямі методи регулювання, серед яких можна виділити антимонопольні заходи, страхування, кредитування, податкове регулювання, субсидування процентних ставок за кредитами, що надаються економічно міцним господарствам.

Політика державної підтримки зернового ринку здійснюється за такими напрямками:

- запровадження режиму державних заставних закупівель;
- формування державного продовольчого резерву зерна;
- забезпечення сертифікації послуг зі зберігання зерна та продуктів його переробки;
- проведення цінової політики на ринку зерна;
- забезпечення моніторингу ринку зерна;
- запровадження системи державних форвардних закупівель.

Так, у 2013 році Аграрний фонд запровадив державні форвардні закупівлі продовольчого зерна пшениці, жита та фуражного ячменю врожаю 2014 року. Загальний обсяг закупівель становив 1,2 млн. тонн зерна. Передбачається, що авансові платежі виплачуватимуться в розмірі 50% від мінімальної інтервенційної ціни [5].

Вченими ННЦ «Інституту аграрної економіки» розроблено проект Національної доктрини продовольчої безпеки України. Згідно з нею основними напрямками державної економічної політики у сфері забезпечення продовольчої безпеки є наступні:

- зниження рівня бідності, надання підтримки нужденним верствам населення;
- розвиток міжрегіональної інтеграції у сфері продовольчих ринків;
- підвищення транспортної доступності віддалених регіонів;
- реформування аграрного сектору до співіснування в умовах конкурентного світового ринку продовольства;
- здійснення заходів щодо реалізації можливостей України зі стримування цін на продовольство;

- зняття контролю адміністративних обмежень при встановленні цін на сільськогосподарську продукцію;
- введення заборони на розповсюдження продуктів харчування, одержаних із генетично модифікованих рослин із використанням генетично модифікованих мікроорганізмів (ГМО);
- створення умов для фінансової стійкості виробників;
- підтримка національного виробника цільовими субсидіями, стимулювання експорту продуктів харчування через надання певних пільг;
- регулювання попиту на продукти харчування на внутрішньому ринку з обмеженням імпорту продукції, що в достатніх обсягах виробляється в державі [6].

Серед державних агентів вагому роль відіграє Аграрний фонд, функціями якого є:

- здійснення товарних або фінансових інтервенцій на аграрному ринку;
- придбання та продаж об'єктів державного цінового регулювання для потреб державного резерву;
- придбання і продаж форвардів;
- формування державного продовольчого резерву, який у розрізі окремих об'єктів державного цінового регулювання не може бути меншим 20% їх річного внутрішнього споживання [4].

Для надання страхових субсидій виробникам сільськогосподарської продукції зазначеним законом передбачено створення Фонду аграрних страхових субсидій (ФАСС). Розмір обов'язкових відрахувань до ФАСС становить 2% від суми страхових премій [4].

Для забезпечення стабільності ринку послуг із зберігання зерна та захисту прав власників складських документів на зерно у 2012 році була створена система гарантування виконання зобов'язань за складськими документами, головним елементом якої є діяльність Гарантійного фонду. Цей фонд координує діяльність зернових складів – учасників фонду і представляє державну спеціалізовану непідприємницьку установу, яка створена з метою забезпечення та захисту прав і інтересів власників складських документів на зерно та виконує функції державного управління у сфері гарантування виконання зобов'язань за складськими документами на зерно [7].

Висновки та перспективи досліджень.

На підставі всього вищенаведеного, можна констатувати, що державне регулювання економіки – це складне явище, яке включає економічні, правові та адміністративні важелі. Воно спрямоване на досягнення сталого розвитку аграрного сектора економіки, стабільності виробництва, забезпечення продовольчої безпеки країни і завоювання ніші української продукції на світовому ринку. Державна підтримка аграрного сектора у майбутньому повинна проявлятися через непрямі економічні важелі, але на сучасному етапі необхідно застосовувати прямі методи впливу – компенсації, дотації, субсидії, здійснення фінансової підтримки через механізм здешевлення кредитів.

Стратегічна важливість регулювання державою зернового ринку всередині країни і зовнішньої торгівлі зерном спрямована на

забезпечення продовольчої безпеки, надійний та справедливий захист товаровиробників від впливу світової кон'юнктури.

Список використаних джерел

1. http://ipress.ua/mainmedia/globalna_problema_prodogovolchoi_bezpeky_ta_harchuvannya_3208.html.
2. http://ipress.ua/news/OON_poperedzhaie_pro_vstup_svitu_v_period_neuhyl'nogo_pidvyshchennya_tsin_na_harchi_18655.html.
3. Коденська М. Ю. Державна підтримка розвитку аграрного сектору економіки / М. Ю. Коденська, А. В. Єремєєва // Економіка АПК. — 2013. — №6. — С.14 — 21.
4. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 р. № 1877-IV // Урядовий кур'єр. — 2004. — №184.
5. http://agrex.gov.ua/forvardni_zakupivli_zerna_vrozhayu_2014_roku/.
6. Національна доктрина продовольчої безпеки України (проект) / П. Т. Саблук, Г. М. Калетнік, С. М. Кваша, В. І. Власов, М. А. Лисак // Економіка АПК. — 2011. — №8. — С. 3—11.
7. Коваленко Т. Гарантування виконання зобов'язань за складськими документами на зерно / Т. Коваленко // Агробізнес сьогодні. — 2013. — №14. — С. 29 — 31.

О.Т. ГРЕХОВА-БЕЙГУЛ, В.В. ЛАГОДИЕНКО

Mykolaiv

NECESSARY STATE REGULATION OF THE GRAIN MARKET OF UKRAINE

Analyzed the foundations of the state support of the agricultural sector of Ukraine. The role of the state in shaping the development of the grain market and the main directions of state regulation of the industry.

Keywords: government support, agriculture, subsidies, grain market, food security.

О.Т. ГРЕХОВА-БЕЙГУЛ, В.В. ЛАГОДИЕНКО

г. Николаев

НЕОБХОДИМОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЗЕРНОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

Проанализированы основы государственной поддержки аграрного сектора Украины. Рассмотрена роль государства в формировании развития зернового рынка и определены основные направления государственного регулирования отрасли.

Ключевые слова: государственная поддержка, аграрный сектор, субсидии, зерновой рынок, продовольственная безопасность.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2014